

Motion till riksdagen

1989/90:U648

av Margareta Fogelberg (fp)

Mänskliga rättigheter i Sovjetunionen

Glasnost och perestrojka, ryska ord för öppenhet och förändring som fått hela västvärlden att hålla andan i beundran men bävan inför vad som skall hända härnäst.

Glasnost innebär inte bara en nyvunnen frihet att få framföra sina åsikter, utan den har också släppt loss gammal surdeg, etniska motsättningar blossar åter upp. Däribland den väl ingrodda antisemitismen. De sovjetiska judarna är sedan gammalt vana vid att bli trakasserade och få skulden för det mesta som gått snett i det ryska samhället.

I dag känner de en fruktan som är mera påtaglig än på mycket länge. Ultranationalistiska rörelser som Pamyat vädrar morgonluft och hoppas åter på ett liv under tsaren, armén och kyrkan. Bara man kan bli kvitt de förhatliga judarna.

Vid sidan av Pamyat finns det nu också fascistiska rörelser, officiellt sponsrade organisationer bestående av Afghanistan-veteraner som skyller kriget på judarna och andra nationalistiska grupper av ryska intellektuella som förfäktar tanken på nya pogromer. Till skillnad från georgier, uzbekistaner, krimtatarer och andra etniska minoriteter, finns inget land inom Sovjetunionen som ursprungligen kan sägas vara judarnas. De är spridda över många av sovjetrepublikerna. Den ryska judiska befolkningen, ungefär 2,5 miljoner, är den tredje största i världen. De flesta älskar "sitt" land och önskar egentligen inte annat än att få leva ifred som andra goda sovjetmedborgare.

Under det senaste året har skett en kraftig ökning av utvandringen, men av dem som lämna landet under 1988 och 1989 har merparten varit första-gångsökande som fått sina utresevisa ganska omgående.

Det har nu gått tolv månader sedan Wien-konferensen, där de sovjetiska delegaterna lovade att man skulle formulera nya regler för att rätta till de oftast obegripliga avslagsskalen: bärare av statshemligheter, och "poor relatives". Inte på någon enda väsentlig punkt kan man påstå att de sovjetiska myndigheterna har ändrat sig ens när det gäller FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Michail Gorbachov har högtidligt deklarerat att ingen skall behöva stämplas som "bärare av statshemlighet" längre än fem år efter det att man lämnat ett arbete av känslig karaktär.

Trots detta finns fortfarande en kärna av ca 1500 s.k. refuseniks. Däribland flera som väntat i nära arton år. Under tiden lever de mycket eländigt,

eftersom det första som händer en person med avslagen utreseansökan är att han mister sitt arbete och får dra sig fram bäst han kan. Barnen blir trakasserade i skolan, utestängda från högre undervisning osv.

Vladimir Raiz, 49-årig fysiker och hans hustru Karmela Raiz, 44 år och en framstående violinist, bor i Vilnius med sina båda barn. De sökte utresevisum första gången 1972 och fick sitt avslag 1973. Skälet skulle vara Vladimirs tidigare arbete vid institutet för molekylärbiologi, ryska vetenskapsakademien. Det arbetet hade han lämnat redan 1971.

Sedan dess har familjen upprepat sina utreseansökningar med samma nedslående resultat. Det senaste avslaget kom i augusti 1989. Genom åren har Vladimir och hans hustru och barn utsatts för ständiga trakasserier. Vladimir som var en lovande vetenskapsman har inte kunnat delta i något som helst forskningsarbete utan har fått dra försorg om sig och familjen på de tillfälliga, enkla sysslor han lyckats få.

Under några år försökte han vidmakthålla sin professionella kompetens genom att organisera vetenskapliga seminarier i Vilnius. I samband med dessa aktiviteter har han blivit förhörd och varnad åtskilliga gånger och till slut tvingades han ge upp.

I mars 1985, efter att ha erhållit ännu ett avslag, skrev Vladimir Raiz ett brev till kommunistpartiets generalsekreterare och klagade över att "omsorgen om sovjetregimen fortfarande användes som skäl för att hålla familjen kvar, trots det faktum att det då hade gått 20 år sedan han senast hade kontakt med hemligt material.

I februari 1987 informerades Vladimir Ruiz om att något utresetillstånd var inte tänkbart förrän tidigast år 2000. Familjen har vädjat till Michail Gorbachov, utan att få svar.

I Vilnius finns också Georgy Belitsky, som väntat i mer än tio år. Listan över refuseniks skulle kunna göras mycket lång. Vad jag vill framhålla är, att glasnost och perestrojka till trots, situationen för de sovjetiska judarna är svårare än på mycket länge.

Det är därför angeläget att företrädare för den svenska regeringen vid sina kontakter med de sovjetiska påpekar Sveriges besvikelse över att Sovjetunionen ännu inte lever upp till de konventioner man skrivit under och de utfästelser man gjort i de internationella fora där mänskliga rättigheter diskuteras.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen begär att regeringen vid internationella och bilaterala förhandlingar till sovjetmyndigheterna framför vad i motionen framförts om de sovjetiska judarnas situation.

Stockholm den 25 januari 1990

Margareta Fogelberg (fp)